

PSIXOLOGIYADA KONFLIKT SIGNALLARI HAQQINDA ULIWMA MAĞLIWMATLAR

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti studenti

Komekbaeva Nilufar Nizamatdin qizi

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti student

Kuanishbaeva Madina Kuatbay qizi

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti student

Kuralbaeva Gumisay Orinbasar kizi

Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti student

Utegenova Umidaxan Maqsetbay qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18720919>

Annotaciya: Usı izertlewde psixologiyada konflikt signalları túsiniğiniń teoriyalıq hám ámeliy tárepleri kompleks analiz yetiledi. Izertlewde konflikttiń qalıplesiw procesi, onıń psixologiyalıq mexanizmleri hám de qarama-qarsılıq júzege keliwinen aldın payda bolatuğın emocionallıq, kognitivlik, kommunikativlik hám minez-qulıq belgileri sistemalı túrde sáwlelendirilgen. Konflikt signallarınıń subektiv ańlaw, mútájlikler sisteması, stress faktori, shaxstıń individual-psixologiyalıq ózgeshelikleri hám sociallıq ortalıq penen óz-ara baylanısı ilimiy tiykarda analizlengen. Sonday-aq, kelispewshilik signalların erte anıqlawdıń áhmieti, olardı diagnostikalaw usılları hám konstruktiv basqarıw strategiyaları kórip shıǵılǵan. Izertlew nátiyjeleri sonı kórsetedi, kelispewshilik signalların óz waqtında anıqlaw hám durıs basqarıw shaxslar aralıq qatnasıqlar turaqlılıǵın támiyinlew, jámáátlik birge islesiw nátiyjeliligini arttırıw hám psixologiyalıq salamatlıqtı bekkemlewge xızmet etedi.

Tayanish sózler: konflikt, konflikt signalları, kognitiv buzılıw, kommunikaciya, stress, empatiya, refleksiya, psixologiyalıq analiz, psixologiyalıq process.

Kirisiw

Psixologiyada konflikt signalları mashqalası zamanagóy social-psixologiyalıq izertlewlerdiń áhmiyetli baǵdarlarınan biri yesaplanadı, sebebi insanlar arasındağı hár qanday qarama-qarsılıq tosattan payda bolmaydı, bálki belgili ishki hám sırtqı faktorlar tásirinde basqıshpa-basqısh qalıplesedi hám rawajlanadı. Kelispewshilikniń ashıq kórinisi - tartis, tartis, keskin qarama-qarsılıq - tiykarında uzaq dawam etken jasırın procestiń aqırǵı nátiyjesi bolıp, bul process dawamında túrli psixologiyalıq signallar payda boladı. Mine usı signallardı óz waqtında anıqlaw hám talqılaw kelispewshilikniń destruktiv tús alıwınıń aldın alıwda úlken áhmetke ie. Konflikt signalı degende shaxs yaki topar ortasında qarama-qarsı máp, zárúrlık, qádiriyat yaki maqsetler bar ekenligini bildiriwshi emocional, kognitivlik, kommunikativlik yaki minez-qulıq belgileri túsiniledi. Bul belgiler kóbinese natuwrı xarakterge iye bolıp, olar ashıq soqlısqıdan aldın payda boladı hám psixologiyalıq zorıǵıw artıp baratqanın kórsetedi. Konflikt signallarınıń qalıplesiwini insan psixikasınıń seziw, pikirlew, emociya hám motivaciya sıyaqlı tiykarǵı procesleri menen tıǵız baylanıslı. Hár bir insan haqıyqatlıqtı óz tájiriybesi, qádiriyatları hám mútájlikleri tiykarında qabıl etedi. Eger basqa táreptiń is-háreketi yamasa sózi subektiv túrde qáwip-qáter, húrmettsizlik yamasa ádalacızlıq sıpatında talqılansa, ishki narazılıq payda boladı. Bul narazılıq dáslep ishki keshirme sıpatında bar boladı, biraq waqtıń ótiwi menen ol sırtqı kóriniske ie bola baslaydı. Mısalı, shaxs sóylesiw dawamında itibar bermew, kóz benen baylanısta bolmaw, juwaplardı qısqa hám suwıq túrde beriw arqalı óziniń narazılıǵın kórsetiwini múmkin. Bunday belgiler konflikttiń dáslepki signalları esaplanadı. Emocional signallar konflikt procesiniń eń birinshi basqıshında júzege shıǵadı. İnsan ózin qolaysız seze baslaydı, ishki tınıshsızlıq artadı, ashıwshaqlıq payda

boladı yaki kerisinshe, salqınlıq kúshyedi. Emocional reakciya kóbinese jaǵdaydı obyektiv bahalawdan kóre subyektiv qabıllaw menen belgilenedi. Eger shaxs ózin itibardan shette qalǵan yamasa qádırsızlengen dep sezse, ol hátteki kishi jaǵdaydı da unamsız bahalawı múmkin. Bul bolsa konflikt signallarınıń tezirek payda bolıwına sebep boladı. Emocional signallar arasında tez-tez qapa bolıw, kek saqlaw, ishki ashıwı jasiriw yaki passiv agressiya túrinde kórsetiw ayrıqsha orın tutadi. Passiv agressiya tikkeley hújim emes, bálki keshigiw, umitiw, suwiqlıq yaki juwapkershilikten qashıw arqalı kórinedi hám kóbinese jasırın konflikt belgisi esaplanadı. Kognitiv signallar bolsa insannıń pikirlew procesindegi ózgerisler menen baylanıslı boladı. Konflikt procesinde shaxs qarama-qarsı tárepti unamsız stereotipler tiykarında bahalay baslaydı, onıń háreketlerin jaman niyet penen túsındiredi, uliwmalastırıwǵa beyimlik kúshyedi. "Ol bárqulla solay etedi," "ol hesh qashan túsınbeydi" sıyaqlı pikirler kognitiv buzılıwdıń kórinisi esaplanadı. Bul proceste selektivlik pikirlew kúshyedi, yaǵnıy shaxs tek óz poziciyasın tastıyıqlawshı faktlerge itibar qaratadı, qarama-qarsı dálillerdi bolsa biykarlaydı. Nátiyjede qarım-qatnastaǵı beyimlesiwshelik kemeyedi hám konflikt tereńlesedi. Kommunikativ signallar konflikttiń eń anıq kórinislerinen biri. Sóylew tonınıń ózgeriwi, kritikanıń kóbeyiwi, mısqıllaw, kinoya, gápti bóliw, sóylesiwshini tuńlamaw sıyaqlı belgiler konflikt kúshyep baratırǵanınan dárek beredi. Qarım-qatnastıń konstruktivlik forması ornın qorǵawshı yamasa agressivlik stil iyeleydi. Qorǵawshı sóylesiwde shaxs ózin aqlawǵa háreket etedi, ayıplawdı basqa tárepke júkleydi, óz poziciyasın qatań qorǵaydı. Ashıwlı sóylesiw bolsa bálent dawıs, keskin sózler, ayıplaw hám qawıp-qáter menen kórinedi. Eki jaǵdayda da óz ara túsiniw dárejesi tómenleydi. Noverbal signallar konflikttiń jasırın basqıshın anıqlawda ayrıqsha áhmiyetke iye. Dene tilindegi ózgerisler, máselen, qollardı kókiregine ayqastırıw, betti burıw, kóz benen baylanıstı joq etiw, dene aralıǵın asırıw, mimikanıń suwıtılıwı shaxstıń ishki qarama-qarsılıǵın kórsetedi. Geyde adam awızsha birge islesiwdi bildirse de, noverbal is-háreketler onıń tiykarǵı keypiyatın áshkara etedi. Sonıń ushın konfliktti tallawda tek ǵana aytılgan sózlerge emes, al dene tiline de itibar qaratıw zárúr. Minez-qulıq signalları konflikttiń keyingi basqıshlarında kúshyedi. Birge islesiwden bas tartıw, wazıypalardı keshiktiriw, juwapkershilikti basqa tárepke júklew, jumıs nátiyjeliliginiń tómenlewi yamasa topar ishinde rásmiy emes koaliciyalardıń qalıplesiwi usılar qatarına kiredi. Bunday belgiler ásirese jumıs jámáátlerinde sezilerli boladı. Eger basshi kelispewshilik signalların óz waqtında sezbase, jámáát ishinde isenimsizlik hám bóliniw kúshyedi. Konflikt signallarınıń payda bolıwında shaxstıń individual-psixologiyalıq ózgeshelikleri áhmiyetli rol oynaydı. Temperament túri, emocional turaqlılıq dárejesi, ózin-ózi qadaǵalaw qábileti, empatiyanıń rawajlanǵanlıǵı konfliktke múnásibetti belgileydi. Mısalı, impulsiv hám tez ashıwlanatuǵın shaxslar konflikt signalların tez hám keskin kórsetedi, flegmatik tiptegi shaxslar bolsa narazılıqtı uzaq waqt dawamında saqlap júriwi múmkin. Joqarı empatiyaga iye adamlar bolsa qarama-qarsılıqtı erte basqishta sezip, oni jumsartıwǵa umtıladı. Sociallıq ortalıq ta konflikt signallarınıń qalıplesiwine tásir kórsetedi. Shańaraq, oqıw ornı, jumıs jámáati yamasa keńirek sociallıq sistemada bar kommunikativ mádeniyat dárejesi kelispewshilikniń rawajlanıw tezligin belgileydi. Ashıq hám húrmetke tiykarlanǵan qarım-qatnas bar bolǵan ortalıqta konflikt signalları tezirek anıqlanadı hám konstruktivlik sheshiledi. Kerisinshe, avtoritar yamasa biypárwa ortalıqta jasırın narazılıq toplanıp baradı hám kútilmegen jarılıwǵa alıp keliwi múmkin. Qarama-qarsılıq signalların erte anıqlaw psixologiyalıq profilaktikanıń tiykarǵı shárti esaplanadı. Bunıń ushın baqlawshılıq, aktiv tuńlaw, empatiya hám refleksiya kónlikpelerin rawajlandırıw zárúr. Shaxs óz emociyaların ańlay alıwı hám basqara alıwı konflikt signalların qadaǵalawǵa járdem beredi.

Emocional intellektni rawajlanganligi mine usi proceste ahmiyetli faktor esaplanadi. Oz sezimlerin ataw, olardi konstruktivlik bildiriw ham basqalardin sezimlerin tusiniw konfliktin tereñlesiwiniñ aldın aladi. Kelispewshilik signalların diagnostikalawda psixologiyalıq sorawnamalar, baqlaw metodları, intervyu ham sociometrikalıq analizler qollanıladı. Topar ishindegi múnásibetler tarmağın úyreniw arqalı jasırın kelispewshilikler anıqlanıwı múmkin. Sonday-aq, kommunikativlik usıdı bahalaw testleri shaxstın kelispewshilikke beyimligin kórsetedi. Bunday diagnostika nátiyjeleri tiykarında profilaktikalıq treningler shólkemlestiriw múmkin. Konflikt signalların basqarıw strategiyaları bir neshe baǵdardı óz ishine aladi. Birinshiden, baylanıstı konstruktivlik formaǵa ótkeriw, yaǵnıy ayıplaw ornına "men-xabar" usılınan paydalanıw usınıs etiledi. Ekinshiden, aktiv tuñlaw texnikası qollanılıp, sóylesiwshiniñ pikiri qayta bayan etiledi ham tusinilgenligi tastıyqlanıadı. Úshinshiden, mashqalanı shaxstan ajratıw principı qollanıladı, yaǵnıy shaxstın ózi emes, jaǵday talqıladı. Tórtinshiden, ulıwma maqsetlerdi anıqlaw arqalı birge islesiwge baǵdarlangan sheshim izlenedi. Konflikt hár dayım unamsız qubılıs emes. Eger konflikt signalları óz waqtında ańlap alınıp, konstruktivlik baylanıs jolǵa qoyılsa, qarama-qarsılıq rawajlanıw ham ósiw faktorına aylanıwı múmkin. Konflikt procesinde tárepler óz mútájlikleri ham qádiriyatların anıqlaydı, shegaralardı belgileydi ham qatnasıqlardı jańa basqıshqa alıp shıǵadı. Biraq bunıñ ushın psixologiyalıq sawatlılıq, ózin-ózi basqarıw kónlikpeleri ham sociallıq juwapkershilik zárúr. Psixodinamikalıq kózqarastan qaraǵanda, konflikt signalları kóbinese shaxstın ishki qarama-qarsılıqları menen de baylanıslı boladı. Demek, konflikt signalların dinamikalıq process sıpatında qaraw zárúr. Sociallıq-psixologiyalıq izertlewler sonı kórsetedi, topar ishindegi jasırın qarama-qarsılıqlar kóbinese kommunikativlik aralıqtıń artıwı arqalı kórinedi. Topar agzaları óz ara az baylanıladı, informaciya almasıwı qısqaradı, rásmiy emes kishi toparlar qalıpleseı. Bul process kóbinese basshı tárepinen dárhal sezilmeydi, biraq ol jámaátın nátiyjeligine unamsız tásir kórsetedi. Kelispewshilik signalları óz waqtında anıqlanbasa, topar ishindegi isenim tómenleydi ham birge islesiw tómenleydi. Shaxslar aralıq qatnasıqlarda konflikt signalları kóbinese "mikroreakciyalar" kórinisinde kórinedi. Máselen, sóylesiw dawamında qısqa pauzalar, tereñ dem alıw, erindi tislew, qastı jıyırw sıyaqlı názik belgiler ishki zorıǵıwdan derek beredi. Bul mikroreakciyalardı anıqlaw joqarı dárejedege baqlawshılıqtı talap etedi. Psixologiyalıq treninglerde mine usı kónlikpelerdi rawajlandırıwǵa ayrıqsha itibar qaratiladı. Qarama-qarsılıq signallarınıñ gender tárepleri de bar. Ayırım izertlewlerde erkekler ashıq ham tuwrıdan-tuwrı konflikt usılına beyimligi, hayallar bolsa kóbirek jasırın yamasa passiv formalardı tańlawı atap ótilgen. Biraq bul ulıwma tendenciya bolıp, hár bir shaxstın individual ózgeshelikleri sheshiwshi ahmiyetke iye. Sonıñ ushın konflikt signalların tallawda stereotiplerge emes, konkret jaǵdayǵa súeniw kerek. Jas faktori da konflikt signallarınıñ kóriniwine tásir kórsetedi. Óspirimlik dáwirinde emocional turaqsızlıq ham identifikaciya procesi kúshli bolǵanlıǵı sebepli konflikt signalları keskinirek kóriniwı múmkin. Úlken jastaǵı shaxslarda bolsa sociallıq tájiriye ham ózin-ózi qadaǵalaw kónlikpeleri rawajlangan bolıp, konflikt signalları kóbirek boladı. Refleksiya - bul óz pikir ham sezimlerin ańlaw ham de olardi analizlew qábileti. Eger shaxs óziniñ ishki narazılıǵın óz waqtında ańlap, onı konstruktiv tárizde kórsete alsa, konflikt ashıq soqlıǵıswǵa aylanbaydı. Refleksiyanıñ rawajlanıwı shaxstın psixologiyalıq jetikligin kórsetedi. Sonday-aq, empatiya konflikt signalların jumsartıwda nátiyjeli qural esaplanadı. Empatiya basqa insannıñ emocionallıq jaǵdayın tusiniw ham seziw qábileti. Eger táreplerden biri empatikalıq jantasıwdı qollansa, qarama-qarsılıq kúsheymeydi, al talqılaw arqalı sheshiledi. Empatiyanıñ jetispewshiligi bolsa naduris talqılaw ham suwıqlıqqa alıp keledi.

Kelispewshilik signalların aldın alıwda psixologiyalıq mádeniyattı arttırıw áhmiyetli. Psixologiyalıq mádeniyat degende sóylesiw kónlikpeleri, sezimlerdi basqarıw, konstruktiv pikirlew hám sociallıq juwapkershilik túsiniledi. Bilimlendiriw sistemasında konfliktologiya tiykarların úyretiw jas áwladta konflikt signalların erte anıqlaw kónlikpesin qáliplestiredi. Konflikt signallarınıń unamlı funkciyası da bar. Olar qatnasıqlarda mashqala bar ekenligin bildiredi hám onı sheshiwge iytermeleydi. Eger signal biykarlansa yamasa itibarsız qaldırılса, mashqala tereńlesedi. Kerisinshe, signal durıs talqılansa, ol rawajlanıw noqatına aylanadi. Demek, konflikt signalı - bul eskertiwshi mexanizm bolıp, ol óz waqtında shara kóriwge imkan beredi. Ámeliy jaqtan konflikt signalların anıqlaw ushın turaqlı túrde sociallıq-psixologiyalıq monitoring ótkeriw usınıs etiledi. Solay yetip, konflikt signalları quramalı hám kóp táreplemeli qubılıs bolıp, ol insan psixikasınıń túrli dárejelerinde kórinedi. Olardı tereń úyreniw tek teoriyalıq emes, al ámeliy áhmiyetke de ie. Kelispewshilik signalların ańlaw hám basqarıw shaxslararalıq qatnasıqlardıń turaqlılıǵı, jámaát nátiyjeliligi hám psixologiyalıq salamatlıqtı támiyinlewdiń áhmiyetli faktori bolıp esaplanadi. Qarım-qatnas mádeniyatın rawajlandırıw, empatiya hám refleksiyanı kúsheytiw, stressti basqarıw hám de konstruktiv pikirlewdi qáliplestiriw arqalı kelispewshilik signallarınıń destruktiv tús alıwınıń aldın alıw múmkin.

Juwmaq

Juwmaqlap aytqanda, psixologiyada konflikt signalları insanlar aralıq qatnaslar dinamikasın túsiniwde áhmiyetli indikator wazıypasın atqaradı. Olar emocional, kognitivlik, kommunikativlik hám minez-qulıq dárejelerinde kórinedi hám konflikttiń dáslepki basqışın bildiredi. Bul signallardı óz waqtında anıqlaw, olardı durıs talqılaw hám basqarıw destruktivlik aqıbetlerdiń aldın alıw hám konstruktivlik birge islesiwdi rawajlandırıw imkaniyatın beredi. Konfliktti biykarlaw emes, al oni ańlaw hám sanalı túrde basqarıw zamanagóy psixologiyalıq mádeniyattıń áhmiyetli kórsetkishi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Aziza, Turemuratova. "KONFLIKT VA UNING KELIB CHIQISH SABABLARI." Новости образования: исследование в XXI веке 3.32 (2025): 465-467.
2. Turemuratova, A., U. Uzakbaeva, and D. Nuriyeva. "Basic concepts of family psychology and overcoming psychological problems." Modern Science and Research 4.4 (2025): 104-109.
3. Turemuratova, A., and J. Asamatdinova. "Talabalar qadiriyaatqa bag'darlang'anliqti rivajlantiruwda auditoriyadan tis shinig'iwlardin'roli." (2021).
4. Turemuratova, A. "Har bir xalqning o'z qadriyati bor." (2021).
5. Turemuratova, A., and B. Temirbekov. "Mustahkam oilani shakllantirishda yoshlarda naql-maqollardan foydalanishning tarbiyaviy-psixologik ahamiyati." (2022).
6. Turemuratova, A. "USE OF EDUCATIONAL TRADITIONS OF FOLK PEDAGOGY IN FORMING YOUTH WORLD VIEW." Мирвая наука 6 (2023): 75.
7. Turemuratova, A. B. "TA'LIMDA PEDAGOGIK YONDASHUVLAR ASOSIDA O'QUVCHIIYOSHLARNING KOLLOBORATIV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARI." Inter education & global study 3.4 (2025): 242-250.